

Malakofauna vybraných přírodních památek okresu Pelhřimov (PP Kejtovské louky a PP Rašeliniště u Vintířova)

Molluscs of the Kejtovské louky Nature Monument and the Rašeliniště u Vintířova Nature Monument (Pelhřimov District, CZ)

ALENA MÍKOVCOVÁ

VÚKOZ, Výzkumný ústav pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Květnové náměstí 391, CZ – 252 43 Průhonice; e-mail: alena.mikovcova@centrum.cz

Abstract: The Kejtovské louky Natural Monument (located 535 metres above sea level) is a well-preserved alluvial meadow on the borders of Bohemia and Moravia. Despite the low number of molluscs species found, alluvial meadows of Kejtovské louky we can consider a refuge of endangered molluscs species [*Vertigo antiveritigo* (Draparnaud, 1801) is vulnerable Red List Species of Czech malakofauna] in the agriculture land. The Rašeliniště u Vintířova Natural Monument (located 610 metres above sea level) is relatively acid peat meadow where the molluscs' species composition and abundance points to a low pH.

Key words: Molluscs, Red list species, *Vertigo antiveritigo*, alluvial meadow, peat bog

ÚVOD

Kraj Vysočina spolu se Středočeským krajem a krajem Pardubickým patří mezi oblasti, kde zemědělská půda tvoří alespoň 60 % celkové rozlohy (zdroj: IRIS 2008). V podobně intenzivně hospodařících regionech má pro druhovou rozmanitost fauny i flóry zásadní význam (alespoň částečně) zachování původních lesních komplexů a slatinných luk. Obě navštívené lokality můžeme zařadit mezi refugia vlhkomilných druhů v zemědělsky využívané krajině.

CHARAKTERISTIKA ÚZEMÍ

Přírodní památka Kejtovské louky (535 m n. m.) o výměře 3,2 ha leží 2 km východně od obce Obratň v katastrech obcí Šimpach a Věžná (okres Pelhřimov, kraj Vysočina). Předmětem ochrany tohoto stanoviště jsou druhově pestré vlhké a rašelinné louky s přirozeně meandrujícím vodním tokem (Kejtovský potok) a břehovými porosty. Podloží lokality tvoří metamorfity (svory a ruly) překryté holocenními fluvialními sedimenty, vlhkostní parametry stanoviště podporuje řada lučních pramenišť. Rostlinná společenstva s řadou vzácných a chráněných druhů představují rašelinné louky se svazy *Calthion* a *Caricion fuscae*, maloplošně pak porosty blízké svazu *Sphagno recurvi* – *Caricion canescens* (Čech et al. 2002).

Přírodní památka Rašeliniště u Vintířova (610 m n. m.) o výměře 6,71 ha leží na mírném svahu západně od obce Vintířov, 4 km jihovýchodně od Obratň (okres Pelhřimov, kraj Vysočina). Rezervace zahrnuje menší luční prameniště, zčásti poškozené těžbou a zarostlé dřevinami, spolu s okolními rašelinnými loukami. Podloží lokality je totožné s předchozí, jediným rozdílem je zde přítomnost luční rašeliny, jejíž část byla v minulosti odtěžena. Květena

stanoviště je tvořena mozaikou fytoecologicky nevyhraněných a sukcesně raných stadií mokřadních společenstev, místy se zachovalými fragmenty původních společenstev vlhkých rašelinných a mokřadních luk, kde centrální část rezervace postupně zarůstá náletovými dřevinami (Čech et al. 2002).

MATERIÁL A METODIKA

Na obou lokalitách (PP Kejtovské louky, říjen 2008: N 49°25'30,3" E 14°58'45,3"; PP Rašeliniště u Vintířova, duben 2009: N 49°23'59" E 14°59'0") bylo odebráno celkem 5 l vlhkého drnu, který byl následně zpracován tzv. mokřým výplavem (Horsák 2003). Základním principem této metody je separace prázdných schránek měkkýšů (nejsou zařazeny do dalšího zpracování) od živých jedinců, jejichž přítomnost nejlépe charakterizuje současnou malakofaunu stanoviště. Na obou stanovištích byl seznam přítomných druhů doplněn o druhy získané ručním sběrem především v okolní plášťové vegetaci.

VÝSLEDKY

Na lokalitě PP Kejtovské louky bylo identifikováno celkem 9 druhů suchozemských a vodních měkkýšů. Tento počet odpovídá necelým 4 % české malakofauny (Juříčková et al. 2007). Nejpočetnějšími druhy jsou zástupci obývající stojaté vody a mokřady, které mohou mít periodický charakter (*Pisidium casertanum*) a suchozemské druhy s vysokými nároky na vlhkost obývající většinou mokřady a břehy vod (*Vertigo antiveritigo*). Tyto druhy zároveň tvoří druhově nejbohatší ekologickou skupinu stanoviště. Z hlediska ochrany přírody je významný nález druhého jmenovaného,

tj. druhu *V. antivertigo*, který je uveden v Červeném seznamu měkkýšů ČR v kategorii VU (vulnerable – zranitelný) (Beran et al. 2005).

PP Rašeliniště u Vintířova se vyznačuje poměrně chudou malakofaunou (5 druhů) – populace přítomných acidoto-

lerantních měkkýšů však dosahují vysokých početnosti, srovnatelných s předchozí (druhově bohatší a méně kyselou) lokalitou.

Tab. 1. Měkkýši PP Kejtovské louky a PP Rašeliniště u Vintířova. Nomenklatura dle Juříčková et al. (2007). Vysvětlivky: klasifikace ekologických nároků dle Lisického (1991): AG (Agricolae): euryvalentní suchozemské druhy; SG -PD(-t) (Stagnicolae – Paludicolae): druhy obývající stojaté vody a mokřady, které mohou mít periodický charakter; RP (Ripicolae): suchozemské druhy s vysokými nároky na vlhkost obývající většinou mokřady a břehy vod; RV-PDt (Rivicolae – Paludicolae): druhy tekoucích vod i mokřadů, které mohou mít periodický charakter; SG-RV (Stagnicolae – Rivicolae): druhy obývající stojaté i tekoucí vody. Výskyt druhů na lokalitě: 1: roztroušeně (1–10 jedinců ve vzorku); 2: řídké (11–50 jedinců ve vzorku); 3: hojně (51–100 jedinců ve vzorku); 4: velmi hojně (přes 100 jedinců ve vzorku). Míkovcová 2008, 2009: sběry autorky.

Tab. 1. Molluscs of the Kejtovské louky Natural Monument and Rašeliniště u Vintířova Natural Monument. Nomenclature according to Juříčková et al. (2007).

PP Kejtovské louky	Ekologická skupina	Míkovcová 2008
<i>Galba truncatula</i> (O.F.Müller, 1774)	SG-PD(-t)	1
<i>Radix peregra</i> (O.F.Müller, 1774)	SG-RV	1
<i>Carychium minimum</i> O.F.Müller, 1774	RP	1
<i>Vertigo antivertigo</i> (Draparnaud, 1801)	RP	2
<i>Succinea putris</i> (Linnaeus, 1758)	RP	1
<i>Zonitoides nitidus</i> (O.F.Müller, 1774)	RP	1
<i>Euconulus fulvus</i> (O. F. Müller, 1774)	AG	1
<i>Vittrina pellucida</i> (O. F. Müller, 1774)	AG	1
<i>Pisidium casertanum</i> (Poli, 1791) [Bivalvia]	RV-PDt	4

PP Rašeliniště u Vintířova	Ekologická skupina	Míkovcová 2009
<i>Radix peregra</i> (O.F.Müller, 1774)	SG-RV	1
<i>Carychium minimum</i> O.F.Müller, 1774	RP	1
<i>Succinea putris</i> (Linnaeus, 1758)	RP	1
<i>Perpolita hammonis</i> (Ström, 1765)	AG	1
<i>Pisidium casertanum</i> (Poli, 1791) [Bivalvia]	RV-PDt	4

Na lokalitě PP Kejtovské louky byly v okolních porostech ručním doplňkovým sběrem nalezeny tyto druhy (v závorce uvedena jejich početnost): *Arianta arbustorum* (22), *Arion subfuscus* (1), *Clausilia pumila* (13), *Discus rotundatus* (1), *Fruticicola fruticum* (1), *Succinea putris* (4), *Radix peregra* (14) *Trochulus hispidus* (2), *Zonitoides nitidus* (3). Na lokalitě PP Rašeliniště u Vintířova byl nalezen pouze 1 exemplář nahého plže druhu *A. subfuscus*.

ZAJÍMAVÉ DRUHY

Vertigo antivertigo (Draparnaud, 1801) – vrkoč mnohozubý: evropský druh, v současné době ohrožen ztrátou

vhodných biotopů, tj. odvodňováním a zarůstáním (Ložek 1953, 2007).

DISKUZE

Převážná většina nalezených suchozemských plžů spadá mezi druhy náročné na vlhkost, které obývají podmáčené biotopy nebo okraje stojatých i tekoucích vod. Vysoký počet schránek mlže druhu *Pisidium casertanum* (více než 300 nalezených jedinců – tento počet 6x převyšuje druhý nejbohatší druh lokality) a přítomnost vodního plže druhu *Radix peregra* ukazují na relativní kyselost stanoviště a vysvětlují omezený počet dalších druhů i jejich nízkou

početnost (Horsák 2005). Chudé druhové složení malako-fauny s vysokou abundancí acidotolerantních druhů PP Rašeliniště u Vintířova svědčí pouze o nízké pH reakci půdy - v kontextu vývoje oblasti a ochrany fauny i flóry však nelze tuto lokalitu považovat za podřadnější. Druhové spektrum měkkýšů obou lokalit potvrzuje jejich celkově dobrý stav a zachovalost v kontextu vývoje celé oblasti.

ZÁVĚR

PP Kejtovské louky jsou významné stanoviště hostící také vzácné druhy našich měkkýšů, z nichž jeden je uveden v Červeném seznamu bezobratlých ČR. Podobných lokalit – nejen díky melioračním zásahům v minulosti – dnes není v zemědělsky intenzivně využívané krajině této oblasti mnoho. PP Rašeliniště u Vintířova je jednoznačně druhově chudší – tento stav je možné vysvětlit kyselejší povahou stanoviště a vyšším stupněm degradace. V kontextu historického vývoje oblasti i z hlediska polohy obou lokalit uprostřed rozsáhlých ploch agrocenóz lze vyhodnotit zjištěný stav za uspokojivý a lokality – při zachování dosavadní péče - do budoucna perspektivní i pro chráněné druhy našich měkkýšů.

PODĚKOVÁNÍ

Tato studie vznikla za podpory Ministerstva životního prostředí v rámci projektu MSM 629 335 9101.

LITERATURA

- BERAN L., JUŘIČKOVÁ L. et HORSÁK M. (2005): Mollusca (Měkkýši). – In: FARKAČ J., KRÁL D. et ŠKORPÍK M.: Červený seznam ohrožených druhů české republiky, Bezobratlí. AOPK ČR, Praha, 69–74.
- ČECH L., ŠUMPICH J., ZABLOUDIL V. et al. (2002): Jihlavsko. In: MACKOVČIN P., SEDLÁČEK M. [eds.]: Chráněná území ČR, svazek VII. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, 528 pp.
- HORSÁK M. (2003): How to sample mollusc communities in mires easily. – *Malacologica Bohemoslovaca*, 2: 11–14.
- HORSÁK M. (2005): Fenomén prameništích slatinišť a malakologické konsekvence. – *Malacologica Bohemoslovaca*, 3: 89–99.
- JUŘIČKOVÁ L., HORSÁK M., BERAN L. et DVOŘÁK L. (2007): Check-list of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. – URL: <http://www.mollusca.sav.sk/malacology/checklist.htm> (30. 6. 2008)
- LISICKÝ M. J. (1991): Mollusca Slovenska. – Veda, Bratislava, 341 p.
- LOŽEK V. (1953): Klíč československých měkkýšů. – SAV, Bratislava, 341 pp.
- LOŽEK V. (2007): Seznam suchozemských plžů. Nepublikovaný rukopis, deponován na UP AOPK ČR Praha. 10 pp.
- IRIS 2008 – URL: http://www.risy.cz/orp_druhy_zemedelske_pudy_vysocina (30. 3. 2009)

